BOJXONA QONUNCHILIGINING IJTIMOIY MUNOSABATLARNI TARTIBGA SOLISHDAGI O‘RNI VA AHAMIYATI

Tojiboyev Jasur Rixsivoy o'g'li
Mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya. Ushbu tezisda bojxona qonunchiligining ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishdagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Bojxona qonunchiligi tovarlar va transport vositalarining bojxona chegarasi orqali olib o‘tilishi, bojxona to‘lovlarining undirilishi, bojxona rasmiylashtiruvi, bojxona nazorati hamda bojxona qonunchiligi buzilishlarining oldini olish bilan bog‘liq munosabatlarni tartibga soluvchi huquqiy mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi. O‘zbekiston Respublikasi Bojxona kodeksining 1-moddasida mazkur munosabatlar doirasi bevosita belgilangan [1]. Shuningdek, bojxona qonunchiligida tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilarining huquqlari, majburiyatlari, davlat organlarining vakolatlari va bojxona sohasidagi javobgarlik masalalari mustahkamlangan. Tezisda bojxona qonunchiligining iqtisodiy, huquqiy va ijtimoiy funksiyalari o‘zaro bog‘liqlikda ko‘rib chiqiladi.

Kalit so‘zlar: bojxona qonunchiligi, bojxona munosabatlari, ijtimoiy munosabatlar, bojxona nazorati, bojxona to‘lovlari, tashqi iqtisodiy faoliyat, bojxona rasmiylashtiruvi, huquqiy tartibga solish, iqtisodiy xavfsizlik.

Kirish

Bojxona munosabatlari davlatning iqtisodiy manfaatlari, tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilarining huquq va majburiyatlari hamda tovarlarning davlat chegarasi orqali harakatlanishi bilan bog‘liq murakkab ijtimoiy munosabatlar tizimini tashkil etadi. Shu sababli bojxona sohasida aniq, izchil va huquqiy jihatdan asoslangan tartibning mavjudligi davlat va jamiyat manfaatlarini ta’minlashning muhim shartlaridan biridir.

O‘zbekiston Respublikasining amaldagi Bojxona kodeksi bojxona chegarasi orqali tovarlar va transport vositalarini olib o‘tish, bojxona to‘lovlarini undirish, bojxona rasmiylashtiruvi va nazoratini amalga oshirish hamda bojxona qonunchiligi buzilishlarining oldini olish bilan bog‘liq munosabatlarni tartibga soladi [1]. Kodeksning 2-moddasiga muvofiq, bojxona to‘g‘risidagi qonunchilik Bojxona kodeksi va boshqa qonunchilik hujjatlaridan iborat [1].

Bojxona qonunchiligining ijtimoiy ahamiyati shundaki, u davlat, tadbirkorlik subyektlari, jismoniy shaxslar, tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari va bojxona organlari o‘rtasidagi huquqiy munosabatlarning chegaralarini belgilaydi. Natijada bojxona sohasidagi manfaatlar muvozanati huquqiy normalar orqali ta’minlanadi.

Metodologiya

Tadqiqotda formal-yuridik, tizimli-huquqiy, qiyosiy-huquqiy va mantiqiy tahlil metodlaridan foydalanildi. Tadqiqotning asosiy huquqiy manbalarini O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi, bojxona sohasiga oid qonunchilik hujjatlari hamda xalqaro bojxona standartlari tashkil etadi.

Tahlil jarayonida bojxona qonunchiligining tartibga solish predmeti, subyektlari, huquq va majburiyatlari, bojxona nazoratining huquqiy asoslari va javobgarlik mexanizmlari o‘rganildi. Shuningdek, bojxona huquqining iqtisodiy va ijtimoiy funksiyalari o‘zaro bog‘liqlikda tahlil qilindi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari bojxona qonunchiligi ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda bir nechta asosiy yo‘nalishda namoyon bo‘lishini ko‘rsatadi.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

Birinchidan, bojxona qonunchiligi davlat va tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari o‘rtasidagi munosabatlarni huquqiy jihatdan belgilaydi. Bojxona kodeksida vakolatli shaxs, yuridik va jismoniy shaxslar, bojxona brokeri hamda boshqa bojxona munosabatlari subyektlarining huquqiy maqomi belgilangan [1].

Ikkinchidan, bojxona qonunchiligi tovarlar va transport vositalarining davlat bojxona chegarasi orqali olib o‘tilishini tartibga soladi. Mazkur jarayonda bojxona rasmiylashtiruvi va bojxona nazorati muhim huquqiy vosita hisoblanadi [1].

Uchinchidan, bojxona qonunchiligi bojxona to‘lovlarini undirish bilan bog‘liq moliyaviy munosabatlarni tartibga soladi. Bojxona kodeksida bojxona maqsadlari qatorida bojxona to‘lovlarining o‘z vaqtida va to‘g‘ri to‘lanishini ta’minlash alohida belgilangan [1].

To‘rtinchidan, bojxona qonunchiligi huquqni muhofaza qilish funksiyasini ham bajaradi. Bojxona qonunchiligini buzish holatlarining oldini olish, ularni aniqlash va ularga chek qo‘yish bojxona faoliyatining qonunchilikda belgilangan maqsadlaridan biridir [1].

Beshinchidan, tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilish bojxona qonunchiligining muhim jihatlaridan biridir. Jumladan, Bojxona kodeksining 4-moddasida bojxona qonunchiligidagi bartaraf etib bo‘lmaydigan qarama-qarshiliklar va noaniqliklar tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchisining foydasiga talqin qilinishi belgilangan [2].

Tahlil va muhokama

Bojxona qonunchiligining ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishdagi ahamiyatini, avvalo, uning huquqiy aniqlikni ta’minlash funksiyasi orqali izohlash mumkin. Tashqi iqtisodiy faoliyatda ishtirok etuvchi shaxslar o‘z faoliyatini bojxona tartib-taomillari, bojxona rejimlari va tegishli majburiyatlarni hisobga olgan holda amalga oshiradi. Ushbu qoidalarning qonunchilikda aniq belgilanishi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari uchun huquqiy barqarorlikni ta’minlaydi [1].

Bojxona qonunchiligining yana bir muhim jihati davlat manfaatlari va xususiy manfaatlar o‘rtasidagi muvozanatni ta’minlashdan iborat. Bir tomondan, davlat bojxona nazorati orqali qonunchilikka rioya etilishini ta’minlaydi, bojxona to‘lovlarini undiradi va iqtisodiy xavfsizlik bilan bog‘liq vazifalarni amalga oshiradi. Ikkinchi tomondan, tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilari o‘z tovarlarini qonunchilikda belgilangan tartibda olib kirish va olib chiqish, bojxona organlarining qarorlari ustidan shikoyat qilish hamda qonun bilan kafolatlangan boshqa huquqlardan foydalanish imkoniyatiga ega [1].

Bojxona qonunchiligining ijtimoiy munosabatlarga ta’siri faqat iqtisodiy faoliyat bilan cheklanmaydi. Bojxona chegarasi orqali jismoniy shaxslarning tovarlarni olib o‘tishi ham tegishli huquqiy tartibga bo‘ysunadi. Shu sababli bojxona huquqi fuqarolarning kundalik hayotida ham muayyan huquqiy munosabatlarni vujudga keltiradi.

Bojxona nazorati ham ijtimoiy munosabatlarni huquqiy tartibga solishning muhim vositasidir. Bojxona kodeksida bojxona nazoratini amalga oshirishning huquqiy asoslari belgilangan bo‘lib, ushbu nazorat tovarlar va transport vositalarining bojxona chegarasi orqali qonuniy olib o‘tilishini ta’minlashga xizmat qiladi [1].

Shuningdek, bojxona qonunchiligining huquqiy mexanizmi javobgarlik institutini ham qamrab oladi. Bojxona qonunchiligini buzish bilan bog‘liq holatlarda javobgarlik choralarining mavjudligi belgilangan qoidalarga rioya etilishini ta’minlovchi huquqiy vosita hisoblanadi [1].

Bojxona qonunchiligining xalqaro huquq bilan bog‘liqligi ham alohida ahamiyatga ega. Bojxona kodeksining 2-moddasiga ko‘ra, agar O‘zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida bojxona

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

to‘g‘risidagi milliy qonunchilikda nazarda tutilganidan boshqacha qoidalar belgilangan bo‘lsa, xalqaro shartnoma qoidalari qo‘llaniladi [1]. Bu qoida bojxona munosabatlarining xalqaro xususiyatini va milliy huquq tizimining xalqaro majburiyatlar bilan uyg‘unligini ko‘rsatadi.

Shunday qilib, bojxona qonunchiligi davlat boshqaruvi, tadbirkorlik faoliyati, fuqarolarning huquqiy manfaatlari, davlat budjeti va tashqi iqtisodiy faoliyat bilan bog‘liq ko‘plab ijtimoiy munosabatlarni yagona huquqiy mexanizm asosida tartibga soladi.

Xulosa

Bojxona qonunchiligi O‘zbekiston Respublikasida ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi maxsus huquqiy institutlardan biri hisoblanadi. Uning asosiy vazifasi bojxona chegarasi orqali tovarlar va transport vositalarining harakatlanishi, bojxona to‘lovlari, bojxona rasmiylashtiruvi va nazorati hamda bojxona qonunchiligiga rioya etilishini ta’minlash bilan bog‘liq munosabatlarni huquqiy jihatdan tartibga solishdan iborat.

Tahlil natijasida bojxona qonunchiligi bir vaqtning o‘zida tartibga soluvchi, fiskal, nazorat qiluvchi va huquqni muhofaza qiluvchi funksiyalarni amalga oshirishi aniqlandi. Shu bilan birga, bojxona qonunchiligida tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchilarining huquqlarini himoya qilishga qaratilgan normalarning mavjudligi davlat manfaatlari bilan xususiy manfaatlar o‘rtasida huquqiy muvozanatni ta’minlashga xizmat qiladi.

Demak, bojxona qonunchiligining samarali amal qilishi tashqi iqtisodiy faoliyatning huquqiy asoslarini mustahkamlash, bojxona sohasida qonuniylikni ta’minlash va davlat hamda jamiyat manfaatlarini himoya qilishning muhim sharti hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi. **O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi**. O‘RQ-400-son, 2016-yil 20-yanvar. — LexUZ elektron qonunchilik bazasi, 1–15-moddalar.
2. O‘zbekiston Respublikasi. **O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi**, 4-modda — tashqi iqtisodiy faoliyat ishtirokchisi huquqlarining ustuvorligi. — LexUZ, 2016.
3. O‘zbekiston Respublikasi. **O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi**, 5–6-moddalar — bojxona hududi, bojxona chegarasi va bojxona maqsadlari. — LexUZ, 2016.
4. O‘zbekiston Respublikasi. **O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi**, 15-modda — bojxona ishi tushunchasi. — LexUZ, 2016.
5. O‘zbekiston Respublikasi. **O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi**, VI bo‘lim — bojxona rasmiylashtiruvi va bojxona nazorati. — LexUZ, 2016.
6. O‘zbekiston Respublikasi. **O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi**, VIII bo‘lim — bojxona to‘lovlari. — LexUZ, 2016.
7. O‘zbekiston Respublikasi. **O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi**, VI bo‘lim va 40-bob — bojxona qonunchiligini buzish bilan bog‘liq normalar. — LexUZ, 2016.
8. O‘zbekiston Respublikasi. **O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi**, 2-modda — bojxona to‘g‘risidagi qonunchilik. — LexUZ, 2016.
9. O‘zbekiston Respublikasi. **O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi**, 3-modda — bojxona qonunchiligining vaqt bo‘yicha amal qilishi. — LexUZ, 2016.
10. O‘zbekiston Respublikasi. **O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi**, 7-modda — vakolatli shaxs. — LexUZ, 2016.
11. O‘zbekiston Respublikasi. **O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi**, 412-modda va tegishli normalar — bojxona qonunchiligini buzganlik uchun javobgarlik. — LexUZ, 2016.

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.

12. O‘zbekiston Respublikasi. **O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi**, 2021-yil 21-apreldagi O‘RQ-683-son Qonuni bilan kiritilgan o‘zgartirishlar. — LexUZ, 2021.
13. O‘zbekiston Respublikasi. **O‘zbekiston Respublikasining Bojxona kodeksi**, 2024-yil 27-fevraldagi O‘RQ-913-son Qonuni bilan kiritilgan o‘zgartirishlar. — LexUZ, 2024.
14. O‘zbekiston Respublikasi. **O‘zbekiston Respublikasining 1997-yilgi Bojxona kodeksi**. — LexUZ, 1997. (Tarixiy-huquqiy taqqoslash manbasi; 2016-yil 22-apreldan kuchini yo‘qotgan).

© Ushbu material Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) litsenziyasi asosida tarqatiladi.